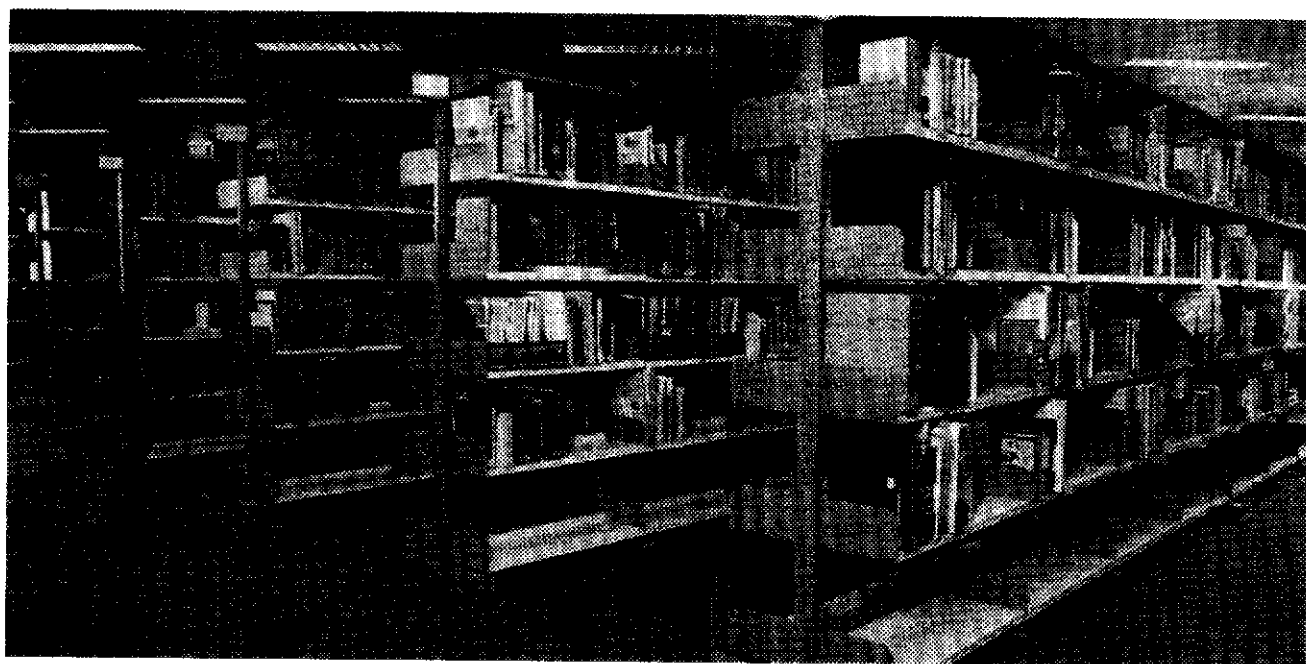

تصویری اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

زهره میرحسینی
فهیمة باب الحوائجی

مقدمه:

برطبق رهنمودهای کتابخانه‌های عمومی ایفلا، "کتابخانه عمومی کتابخانه‌ای است که توسط حکومت‌های مرکزی یا محلی، و یا توسط سازمان‌های وابسته به آنها تأسیس و حمایت مالی شود تا مواد خواندنی را بدون تعصب و تبعیض در دسترس کلیه علاقه‌مندان قرار دهد."^۱

بیانیه سال ۹۴ یونسکو درباره کتابخانه‌های عمومی می‌گوید: "کتابخانه عمومی دروازه‌ای به سوی دانش است که شرایط اساسی را برای یادگیری مداوم، تصمیم‌گیری مستقل و توسعه فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی فراهم می‌آورد."^۲ عبارات فوق اهمیت کتابخانه عمومی را آشکار می‌کند. بنابراین، حضور کتابخانه عمومی در هر کشور یک مرجع

فرهنگی برای جامعه تلقی می‌شود. نقش این مرجع فرهنگی این است که با قرار دادن افکار، عقاید و حاصل اندیشه‌های خلاق در کنار یکدیگر، وسیله‌ای برای ایجاد علاقه به مطالعه و تحقیق برای افراد جامعه پدید آورد. از طرف دیگر، تکمیل آموزش نوسودان، محصلان و دانشجویان و پاسخگویی به کلیه موضوعات در سطوح مختلف فرهنگی نیز مورد نظر است. ماهیت کتابخانه‌های عمومی ایجاب می‌کند که مراکز پویا و پذیرشگر اقشار مختلف جامعه باشند و تحت ضوابط و شرایطی معین مانند فضای مناسب، وسایل کافی و منطبق با استانداردهای قابل قبول و منابع روزآمد خدمت کنند. بدیهی است یکی از عوامل مهمی که می‌تواند این ماهیت را تحقق بخشد داشتن بودجه مناسب است.

در ایران، به ویژه پس از انقلاب اسلامی، علی‌رغم مشکلات موجود، نظام کتابخانه‌های عمومی حتی در مناطق روستایی به صورت گسترده‌ای توسعه یافته است. بند دهم از اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران فراهم ساختن شرایط و امکانات کافی برای مطالعه و تحقیق و بهره‌گیری از نتایج آن در همه زمینه‌ها را مورد تأکید قرار می‌دهد.

بر این اساس، نقش کتابخانه‌های عمومی در ایران، ایجاد فرصتهایی برای خودآموزی، گرایش به مطالعه و تحقیق و کمک به ارتقاء سطح فرهنگی - اجتماعی جامعه است. کتابخانه‌های عمومی این نقش را با برگزاری و انجام برنامه‌هایی چون مشارکت در برنامه‌های سوادآموزی و فوق سوادآموزی، برگزاری نمایشگاهها، سخنرانیها، نمایش فیلم و برقراری کلاسهای گوناگون آموزشی مورد توجه قرار داده‌اند. در حال حاضر سه نوع کتابخانه عمومی از نظر تأمین بودجه در ایران وجود دارد:

۱. کتابخانه‌های عمومی دولتی
۲. کتابخانه‌های عمومی مردمی
۳. کتابخانه‌های عمومی مشارکتی

هدف از نگارش این مقاله، معرفی سازمان و خدمات کتابخانه‌های عمومی در ایران و ارائه راه‌حلهایی برای آینده و مقابله با مشکلات اقتصادی این‌گونه کتابخانه‌هاست.

کتابخانه‌های عمومی دولتی

بودجه این نوع کتابخانه‌ها از طریق اعتبارات جاری دولت تأمین می‌شود. هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور و کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در این گروه قرار دارند.

هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور تاریخچه^۳

در ۲۹ دی ماه سال ۱۳۴۴، قانون تأسیس کتابخانه‌های عمومی در شهرها به تصویب رسید. به موجب آن، شهرداریها مکلف شدند هر سال قبل از تقسیم اعتبارات شهرداری، ۱/۵ درصد کل درآمد خود را برای تأسیس کتابخانه عمومی و خرید کتاب و اداره کتابخانه در هر شهر اختصاص دهند، بدین منظور در هر شهر انجمن کتابخانه تشکیل گردید و اداره این

انجمنها به هیأتی به نام هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور واگذار شد.

در سال ۱۳۵۲ پرداخت ۱/۵ درصد درآمد شهرداریها به انجمن کتابخانه‌های عمومی لغو گردید. پس از آن، اعتبار مورد نیاز کتابخانه‌های عمومی کشور بوسیله وزارت فرهنگ و هنر تأمین می‌گردید، البته حق عضویت و کمکهای مردمی را هیأت امنای در برخی موارد به مصرف می‌رساند و از آن طریق نیروی انسانی مورد نیاز را تأمین می‌کرد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۶۱ عملاً فعالیت انجمنها متوقف گردید و تأمین اعتبار به عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی گذاشته شد. لازم به یادآوری است که در دو سال اخیر مجدداً انجمنها فعالیت خود را شروع کرده‌اند.

وظایف و مسئولیتها

کتابخانه‌های عمومی برای استفاده مفید و مطلوب اقشار مختلف مردم بخصوص جمعیت جوان ایران به وجود آمده است تا اوقات فراغت آنان را پر کرده و ابزار مؤثری برای بالابردن دانش و فرهنگ عمومی از لحاظ کمی و کیفی باشد. از طرف دیگر، کتابخانه‌های عمومی وظیفه دارند تا با جمع‌آوری و توزیع منابع و اطلاعات مورد درخواست گروه مراجعان، مکمل آموزش رسمی کشور باشند.^۴

وضعیت فعلی

تا پایان سال ۱۳۵۶ تعداد کتابخانه‌های عمومی تحت پوشش هیأت امنای، ۳۶۹ واحد بوده است. پس از انقلاب اسلامی در پایان سال ۱۳۷۴، به ۹۹۰ واحد رسیده است. این کتابخانه‌ها براساس سطح زیربنای ساختمان کتابخانه، تجهیزات و وسایل ایمنی، منابع کتابخانه‌ای، خدمات فنی و نیروی انسانی درجه‌بندی شده‌اند که عبارت است از کتابخانه عمومی مرکزی و سایر کتابخانه‌ها از درجه یک الی پنج. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور به عنوان ستاد مرکزی، بر کار کتابخانه‌های عمومی نظارت می‌کند. دبیرخانه انجام فعالیتهای زیر را به عهده دارد^۵

الف. مدیریت امور کتابخانه‌ها

وظیفه این بخش نظارت بر امور کتابخانه‌هاست و چنانچه کتابخانه‌ای از نظر فعالیت کیفیت برتری پیدا کند، درجه آن‌ها را ارتقاء خواهد بخشید. بازدید از کتابخانه‌های عمومی و بررسی مشکلات آنها، تعمیر، تجهیز و تکمیل کتابخانه‌ها و احداث کتابخانه‌های جدید از جمله فعالیت‌های این مدیریت است. انتخاب کتابداران و اعضای نمونه و اهداء جوایز به آنان از جمله اموری است که در جهت تشویق کتابداران و افراد جامعه انجام می‌گیرد.

ب. مدیریت انتخاب کتاب، نمایه‌سازی و فهرست‌نویسی

در این مدیریت هیأتی برای انتخاب کتاب وجود دارد که با تشکیل جلسات منظم، کتابهای منتشره را بررسی کرده و براساس اصول انتخاب، تعدادی را برای خرید و ارسال به کتابخانه‌های عمومی انتخاب می‌کنند. منابع دریافت این هیأت، ناشران و بنگاه‌های انتشاراتی و انتشارات اداره کل چاپ و نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. ایجاد کتابخانه نمونه برای مجموعه سازی از جمله فعالیت‌های دیگر هیأت انتخاب کتاب است. فعالیت‌های دیگر هیأت انتخاب کتاب، نمایه سازی، و فهرست‌نویسی عبارتند از:

- فهرست‌نویسی و آماده سازی مواد خریداری شده برای کتابخانه‌های درجه ۱ و ۲ و ۳ (کتابخانه‌های درجه ۴ و ۵ در روستاها قرار دارند که از نظر مدیریتی زیر پوشش وزارت جهادسازندگی هستند).

- چاپ مجموعه کامل مواد آماده‌سازی کتاب مانند (رف برگه، کارت‌های عنوان، موضوعها، شناسه‌های اضافه، پاکت و برجسب عطف کتاب).

فهرست‌نویسی تحلیلی و توصیفی نشریات علمی و فرهنگی، روزنامه‌ها و کتابهای روز جهت درج در مجله ماهانه نمایه.

تصحیح و ویرایش فهرستبرگه‌های مشترک کتابخانه‌های عمومی کشور که به صورت کتاب چاپ می‌شود.

آماده‌سازی بانک اطلاعاتی کتابخانه‌های عمومی از طریق ورود اطلاعات و ویرایش شده.

تصویری اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

آموزش کتابداری به دانشجویان درس کارورزی کتابداری از دانشگاه‌های مختلف. این مدیریت دارای مرکز انتشارات نیز هست و از سال ۱۳۷۰ اقدام به انتشار مجله نمایه می‌کند که حاوی فهرست مندرجات نشریات داخلی و خارجی و کتابهای تازه است. این مجله هر سال در ۱۱ شماره منتشر می‌شود و مقالات درخواستی را به صورت فتوکپی برای مشترکین ارسال می‌کند. انتشار نسخه الکترونیکی مجله نمایه به طور منظم از ابتدای سال ۱۳۷۴ آغاز شده است. در حال حاضر شامل حداقل ۵۰/۰۰۰ رکورد با قابلیت جستجوی سریع، بازیابی و چاپ کلیه اطلاعات کتابشناختی و مقالات است.

انتقال اطلاعات مجله الکترونیکی نمایه بر روی دیسکهای فشرده همراه با متن کامل مقالات مندرج در نشریات علمی و فرهنگی در دست اجراست.

این مدیریت برای ایجاد شبکه کامپیوتری کتابخانه‌های عمومی کشور اقداماتی انجام داده است.

ج. مدیریت تهیه و توزیع

از اهم فعالیت‌های این مدیریت توزیع کتابها و نشریات خریداری شده به کتابخانه‌های عمومی سراسر کشور زیر پوشش هیأت امناء و ارسال برگه‌های کتاب به صورت کامل است.

د. مدیریت مطالعات و برنامه‌ریزی پژوهشی

این مدیریت دارای چهار واحد جداگانه تحت عنوان: اداره آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی، اداره انتشارات علوم کتابداری، واحد رایانه و اداره اطلاعات و آمار است.

در اداره آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی به منظور ارتقاء سطح علمی کتابداران، برنامه‌ریزی‌هایی جهت آموزش کوتاه‌مدت و بلندمدت کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور در سطوح مقدماتی، میانی و عالی انجام می‌شود. این اداره با همکاری دانشگاه علامه طباطبایی یک دوره کاردانی کتابداری برای کتابداران کتابخانه‌های عمومی (۴۳ نفر) برقرار کرد که در سال ۱۳۷۴ به پایان رسید. در ضمن در سال دوبار آزمونهای مکاتبه‌ای تحت عنوان "خودآموز کتابداری" برگزار می‌گردد که در این آزمونها کلیه کتابداران به صورت Openbook شرکت می‌کنند و به برندگان جوایزی تعلق می‌گیرد.

به انجمن پیشنهاد می‌شود. اهم اختیارات و وظایف انجمن عبارتند از:

- افتتاح حساب مخصوص در یکی از بانکهای محلی برای نگاهداری وجوهی که به موجب قانون شهرداریها از محل درآمد خود موظف به تخصیص آن به کتابخانه‌های عمومی هستند و همچنین درآمدهای دیگر و نظارت کلی در صرف آن.
- فراهم آوردن امکانات در جهت ساخت و توسعه کتابخانه‌ها مانند بدست آوردن زمین رایگان از طریق جلب مساعدت سازمانهای دولتی و غیردولتی و افراد خیر.
- وام گرفتن از بانکها به منظور احداث کتابخانه‌های عمومی.
- پرداخت و استرداد وام از محل درآمدها.
- تصویب بودجه سالانه کتابخانه‌های عمومی.
- انجمن‌هایی که درآمد سالانه کمتر از دو میلیون ریال داشته باشند، تأسیس کتابخانه منوط به تصویب دبیرخانه خواهد بود.

برنامه‌های آتی

- در برنامه پنجساله دوم جمهوری اسلامی ایران برای کتابخانه عمومی دولتی زیرپوشش هیأت امنای چنین آمده است:
- ترویج و اعتلای فرهنگ مطالعه و کتابخوانی و توسعه کمی و کیفی کتب مطلوب کتابخانه‌های عمومی و ایجاد زمینه دسترسی اقشار مختلف به فرهنگ مکتوب به ویژه میان کودکان و نوجوانان.

اداره انتشارات علوم کتابداری این اداره نشریه‌ای بنام "پیام کتابخانه" به صورت فصلنامه منتشر می‌نماید که در آن جدیدترین مقالات مربوط به علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی به چاپ می‌رسد. آثاری در زمینه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی جهت کمک به توان علمی اساتید، دانشجویان و سایر علاقمندان در این اداره چاپ و منتشر می‌شود.

در واحد رایانه این مدیریت جهت تهیه و تجهیز سخت‌افزار و نرم‌افزار برای مکانیزه کردن کتابخانه‌های عمومی برنامه‌ریزی می‌شود.

در اداره اطلاعات و آمار: کلیه اطلاعات و آمار کتابخانه‌های عمومی کشور (اعم از کتب و مجلات موجود، تعداد اعضا، تعداد مراجعین، پرسنل، تجهیزات و ...) طبق یک برنامه‌ریزی دقیق تهیه و پس از تجزیه و تحلیل جهت استفاده و برنامه‌ریزی در اختیار مدیریت‌های ذیربط قرار می‌گیرد.

هـ. مدیریت همکاریها و روابط فرهنگی

- اهم فعالیتهای این مدیریت عبارتند از:
- زیر پوشش قراردادن کتابخانه‌های روستایی با همکاری مدیریت کتابخانه‌های روستایی جهادسازندگی.
- تدوین آئین‌نامه و شیوه اجرایی اجازه تأسیس کتابخانه‌های عمومی غیردولتی توسط اشخاص حقیقی و حقوقی، بررسی صلاحیت افراد برای احداث کتابخانه‌های عمومی غیردولتی.
- رسیدگی به تقاضاهای شهرهای مختلف جهت تأسیس کتابخانه‌های عمومی در آن شهرها.
- جلب مشارکت مردم برای اهداء کتاب به کتابخانه‌های روستایی.
- تقویت آموزش مداوم نوسودان از طریق همکاری با نهضت سوادآموزی.

و. مدیریت امور انجمنها

این مدیریت بر انجمنهای کتابخانه‌ها نظارت دارد. تعداد انجمنهای موجود ۳۲۳ انجمن می‌باشد. این واحد مدیریت سعی می‌کند تا تعداد انجمنها افزایش یابد. اعضای انجمن کتابخانه خدمات افتخاری برای مدت چهارسال داشته و هر ماه یک جلسه دارند. از وظایف مهم انجمنها تصویب بودجه سالانه کتابخانه عمومی است که بوسیله دبیر انجمن تنظیم و

- مشارکت شهرداریها در اداره امور کتابخانه های عمومی در شهرها.

- سرمایه گذاری و گسترش بهره برداری از ابزارها و تکنولوژی جدید در زمینه کتابخانه ها و کتابخوانی.

- افزایش تعداد کتابخانه های عمومی از ۷۱۲ باب در سال ۱۳۷۲ به ۱۱۸۴ باب در سال ۱۳۷۷.

- افزایش تعداد مراجعان کتابخانه های عمومی کشور، زیر پوشش هیأت امنا از ۱۴/۱۳۶/۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۲ به ۲۳/۹۰۰/۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۷.

- تشویق مردم به تأسیس کتابخانه های عمومی غیر دولتی اعم از حقیقی و حقوقی که بصورت غیرانتفاعی تأسیس و اداره شوند.

وضعیت بودجه^۷

تأمین اعتبار برای کتابخانه های عمومی کشور از طریق بودجه جاری دولت انجام می شود. قسمتی از بودجه تخصیصی به دفتر طرحهای عمرانی در وزارت فرهنگ و ارشاد سپرده شده و آنها مجری احداث کتابخانه های جدید هستند، دبیرخانه هیأت امنا در مورد استانداردهای لازم به ایشان مشاوره می دهد.

بودجه ای به صورت جاری برای هزینه های اداری و بودجه ای نیز برای خرید کتاب و تجهیزات کتابخانه ای تخصیص می یابد. بودجه اخیر تحت اختیار انجمن ها قرار می گیرد و ایشان نسبت به تأمین نیروی انسانی کتابدار و منابع کتابخانه ای (تکمیل مجموعه) و تجهیزات کتابخانه ای اقدام می کنند. بودجه جاری سال ۱۳۷۴ چهار میلیارد و هشتاد میلیون ریال بوده است. در ضمن انجمن کتابخانه هر شهر از نظر تأمین مکان برای کتابخانه از معتمدان محلی کمک می گیرند، البته این کمکها بسیار محدودند. حق عضویت منبع درآمد بسیار کمی است که به حساب انجمن کتابخانه های هر استان رفته و از طریق آن نیازهای جزئی برآورده می شود.

کتابخانه های کانون پرورش فکری کودکان و

نوجوانان

تاریخچه^۸

کتابخانه های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان نیز

تصویری اجمالی از کتابخانه های عمومی در ایران

در سال ۱۳۴۴ تأسیس و به عبارتی بخش کودکان کتابخانه های عمومی کشور به صورت مستقل به کانون سپرده شد. هدف کانون ایجاد امکانات لازم جهت رشد و پرورش فکری و ذوقی کودکان و نوجوانان و کمک به شکوفایی استعداد های ایشان و پرکردن مفید اوقات فراغت کودکان و نوجوانان است.

وظایف و مسئولیتها

الف. تأسیس مراکز عرضه کتاب و آموزشهای فرهنگی و هنری مخصوص کودکان و نوجوانان در نقاط مختلف کشور.

ب. کمک به توسعه و تکمیل کتابخانه های عمومی و سایر مؤسسات برای ایجاد بخشهای مخصوص کودکان و نوجوانان.

ج. تهیه و استفاده از وسایل سمعی و بصری، تدارک وسایل آموزشی، تولید، خرید، توزیع و نمایش و فروش فیلمهای سینمایی مخصوص کودکان و نوجوانان.

د. ایجاد واحدهای کتابرسانی سیار جهت عرضه کتاب به کودکان و نوجوانان در روستاها و همکاری با سازمانهایی که خدمات مشابه ارائه می کنند.

هـ. کمک به توسعه و ترویج ادبیات کودکان و نوجوانان از طریق تشویق نویسندگان، طراحان، هنرمندان و ناشران و همکاری با آنان.

و. اجرای تئاتر و برگزاری جشنواره ها و نمایشگاههای هنری مخصوص کودکان و نوجوانان.

ز. همکاری با کلیه مؤسسات ایرانی و غیرایرانی که با کانون هدفهای مشابه دارند.

ح. هرگونه اقدامهای دیگر که وصول به هدفهای کانون را تسهیل کند.

وضعیت فعلی^۹

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان دارای معاونت های مختلف از جمله معاونت فرهنگی، معاونت تولید، معاونت پژوهشی و معاونت مالی - اداری است. معاونت فرهنگی فعالیتهایی در زمینه آفرینشهای هنری و ادبی دارد، مانند: برگزاری نمایشگاهها، شرکت در مسابقات جهانی و دریافت جوایز برندگان، گردهماییها، مسابقات، تهیه و تدوین جزوات، و برگزاری شب شعر.

داستانسرای، شعرخوانی، معرفی کتاب، جلسات بحث،

نشریه دیواری، مسابقات حضوری و کتبی، معرفی شخصیتها و معرفی سرزمین و وقایع از جمله فعالیتهای خدمات عمومی کتابخانه‌های کانون است.

معاونت تولید مسئول انتشارات، مرکز تئاتر، واحد نوار، مرکز سرگرمیهای سازنده و واحد فیلم است. فعالیتهای فرهنگی و هنری استانها را نیز زیر نظر دارد.

فعالتهای این معاونت عبارتند از:

- آموزش هنری تجسمی (کاردستی، نقاشی، خوشنویسی

و سفالگری)؛

- آموزش معارف اسلامی (قرآن، حدیث، عقاید و اخلاق،

احکام و تاریخ اسلام)؛

- فعالتهای گروهی (بازی و سرگرمی، کوهنوردی اردو،

بازدید علمی، گردهمایی و جشن و مراسم مذهبی)؛

- فعالتهای هنری (نمایش فیلم، فیلم استریپ، نمایش

تئاتر، بازدیدهای هنری و سرودخوانی)؛

- آموزش هنرهای نمایشی (عکاسی، فیلمسازی، تئاتر

عروسکی و تئاتر زنده).

کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان "مراکز فرهنگی - هنری"

نامیده می‌شوند. تعداد کتابخانه‌های تحت پوشش کانون ۳۰۱

کتابخانه ثابت شهری، ۵ کتابخانه سیار شهری، ۴۵ کتابخانه

پستی و ۱۵ کتابخانه سیار روستایی است که در مجموع به

۳۶۶ واحد رسد. این کتابخانه‌ها زیر نظر معاونت پژوهشی قرار

دارند.

هدف واحد پستی کتاب رسانی و ترویج فرهنگ مطالعه

از طریق پست به کودکان و نوجوانان است که دسترسی به

مراکز ثابت کانون ندارند. عمده فعالیت‌های این واحد با

کودکان روستایی است. واحد سیار روستایی برخلاف کتابخانه

پستی به طور مستقیم کتابها را در اختیار کودکان می‌گذارد.

کانون دارای بخش روابط عمومی نیز هست که فعالتهایی

چون انتشار ماهنامه کانون، همکاری در تدوین انتشارات

کانون، برنامه روز جهانی کودک، تدوین گزارش عملکرد،

برگزاری نمایشگاهها و جشنواره‌ها و شرکت در آنها را برعهده

دارد.

برنامه‌های آتی^{۱۰}

از جمله خط مشی‌های اساسی و سیاستهای بخش فرهنگ

برنامه پنجساله دوم توسعه اقتصادی اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، اولویت دادن به کودکان و نوجوانان در برنامه‌های فرهنگی و هنری است.

اهم این برنامه‌ها عبارتند از:

- آموزشهای آزاد فرهنگی و هنری ۱۱۵۷۵ هزار نفر کودکان

و نوجوانان طی سالهای برنامه؛

- تولید ۸۰۰ عنوان کتاب کودکان و نوجوانان با

تیراژ ۲۴۰۰۰ نسخه طی سالهای برنامه؛

- تولید ۱۸۵۰ دقیقه فیلم کودکان و نوجوانان طی سالهای

برنامه؛

- اجرای ۱۰۳۰۰ مورد برنامه‌های نمایشی کودکان

و نوجوانان طی سالهای برنامه؛

- افزایش تعداد کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان از ۲۷۵

باب در سال ۱۳۷۲ به ۳۳۶ باب در سال ۱۳۷۷؛

- انجام ۱۰۲ مورد پروژه‌های تحقیقاتی و مطالعات مربوط

به مسائل کودکان و نوجوانان طی سالهای برنامه؛

- افزایش تعداد استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌ها و مراکز

فرهنگی و هنری کودکان و نوجوانان از ۴۷۰ هزار نفر در

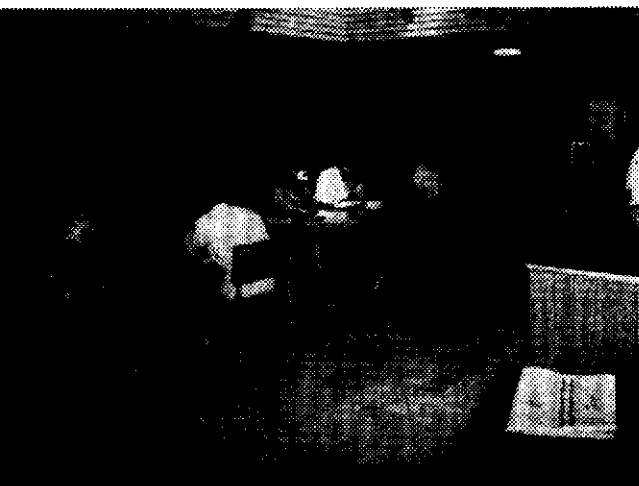
سال ۱۳۷۲ به ۹۰۰ هزار نفر در پایان سال ۱۳۷۷.

بودجه^{۱۱}

اعتبار کانون از محل بودجه دولتی تأمین می‌شود و دارای

ردیف بودجه در سازمان برنامه و بودجه است. معاونت اداری -

مالی در تأمین بودجه کانون فعالیت می‌کند. این معاونت شامل

امور مالی و امور بازرگانی است. در بخش امور مالی، امور گزینی، خدمات عمومی و فنی و دبیرخانه فعالیت دارند و در امور بازرگانی بخش اشتراک، فروش، انبارها و کانون چاپ فعالیت می‌کنند.

بودجه جاری کانون در سال ۱۳۷۳ مبلغ ۱۳۱/۳۰۱/۰۰۰/۰۰۰ ریال بوده است. کانون دارای درآمد ۶/۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال در همان سال بوده است. در سال ۱۳۷۳ کانون مبلغ ۶/۶۳۰/۱۰۰/۰۰۰ ریال از بودجه خود را از بودجه عمومی دولت گرفته است.

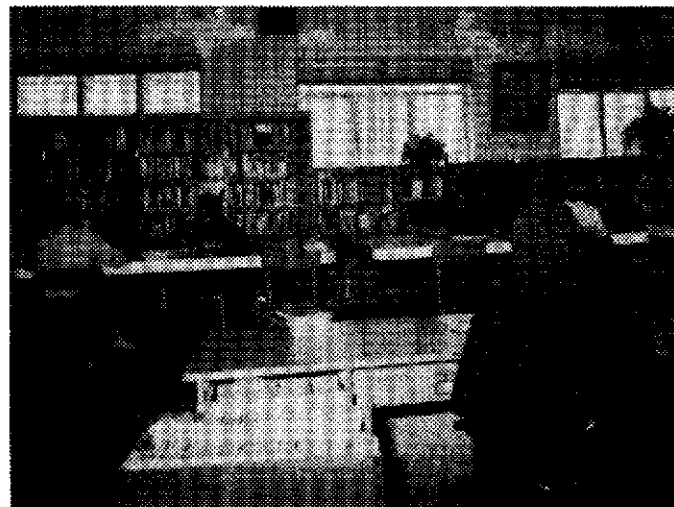
کتابخانه‌های مردمی

کتابخانه‌های عمومی مردمی کتابخانه‌هایی هستند که با کمک گروه‌های داوطلب، کمک‌های نقدی مردم به صورت نذورات یا پرداخت مالیات اداره می‌شوند.

این کتابخانه‌ها شامل کتابخانه‌های وقفی، کتابخانه‌های بنیادهای خیریه و کتابخانه‌های زیر پوشش شهرداری هستند.

کتابخانه‌های وقفی

"وقف یعنی اصل چیزی را حبس و نفع آن را آزاد گذاشتن"^{۱۲}. در فرهنگ اصطلاحات علوم و تمدن اسلامی چنین آمده است^{۱۳}: "وقف یعنی عملی به منظور امور خیریه." کتابخانه‌های وقفی در جوار مکانهای مقدس نظیر زیارتگاهها توسط افراد خیر یا اداره کنندگان زیارتگاه با پول مردم و نذورات ایشان اداره می‌شود.

تصویری اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

با توجه به اینکه این کتابخانه‌ها معمولاً دارای دفتر یا سازمانی مرکزی نیستند به صورت مستقل عمل می‌کنند، مانند کتابخانه آیت ا... مرعشی نجفی در قم، ولی با توجه به اینکه کتابخانه آستان قدس رضوی از بزرگترین کتابخانه‌های وقفی در ایران است و از نظر بودجه وضعیت مطلوبی دارد، به سایر کتابخانه‌های وقفی در ایران کم‌هایی به صورت خدمات کتابداری و تأمین بودجه می‌کند. اهم فعالیت‌های این کتابخانه در ذیل خواهد آمد.

کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی^{۱۴}

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی از قدیمترین کتابخانه‌های اسلامی است که متجاوز از ۶ قرن همچنان استوار مانده و نفیس‌ترین آثار فرهنگی اسلام را نگهدارنده است.

این کتابخانه از سال ۸۶۱ هجری قمری به طور مرتب دایر بوده است. غنای کتب و نفاست فوق‌العاده مجموعه‌ها و قرآن‌های خطی و سایر مخطوطات و کتب چاپی در این کتابخانه موجب شهرت و اعتبار آن در جهان اسلام شده است.

وضعیت فعلی

پس از انقلاب اسلامی ایران، با تغییرات بنیادی در نظام کتابداری و بازسازی کتابخانه توسعه مضاعفی پیدا کرده به گونه‌ای که در حال حاضر ۲۸۰۰۰ متر مربع زیربنا مطابق با استانداردهای بین‌المللی، شامل قسمتهای ممکن برای یک کتابخانه است.

این کتابخانه ظرفیت یک میلیون نسخه کتاب را دارد که تا ۵ میلیون نسخه قابل افزایش است و هم اینک دارای متجاوز از نیم میلیون نسخه کتاب به ۴۲ زبان رایج دنیا است که حدود ۳۲۰۰۰ نسخه آن خطی، ۱۰۰۰ نسخه عکسی و بقیه چاپی است. از میان کتب چاپی، تعداد ۳۵۰۰۰ نسخه آن به زبانهای خارجی است. سازمان این کتابخانه با عنوان اداره کل و با زیرمجموعه روابط عمومی و پنج اداره: (۱) اداره امور عمومی، (۲) اداره اسناد و مخطوطات، (۳) اداره کتابخانه عمومی، (۴) اداره خدمات کتابداری، (۵) اداره کتابخانه‌های وابسته، خدمات فرهنگی خود را به جامعه دانش پژوهان ارائه می‌دهد.

۱. اداره امور عمومی:

این اداره مسئول پاسداری و حفاظت فیزیکی از مجموعه کتابخانه مرکزی و انجام کلیه امور مالی جهت تدارک مواد کتابخانه‌ای، تجهیزاتی و پرسنلی ادارات تابع اداره کل کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی و نیز تنظیم برنامه‌های تالار اجتماعات در برگزاری کنگره‌ها، سمینارها، و سخنرانیها را برعهده دارد.

بخشهای تابع این اداره عبارتند از

الف) دبیرخانه، ب) بخش پرسنلی، حسابداری و کارپردازی، ج) بخش تالار اجتماعات، د) بخش خدمات حفاظت و ایمنی، و) بخش تأسیسات و نگهداری ساختمان.

۲. اداره اسناد و مخطوطات

این بخش اقدامات لازم را جهت بازیابی سریع و صحیح محققین از منابع موجود کتابخانه، دقت در حفاظت کتب، مصاحف، اسناد، میکروفیلم، مطبوعات آرشیوی، تلاش در جهت گردآوری و پذیرش مواد اعم از کتب خطی، مرقعات، مصاحف، اسناد، مطبوعات آرشیوی، میکروفیلم، عکس و اسلاید نسخ خطی به منظور استفاده هر چه بیشتر محققان و پژوهشگران، تلاش در بالابردن کفایت شغلی کادر فنی و تخصصی، فراهم کردن زمینه معرفی اسناد، کتب خطی، مصاحف، میکروفیلم و مواد آرشیوی، پاسخگویی به متقاضیان عکس و میکروفیلم از نسخ خطی و اسناد و مصاحف خطی به منظور نشر نفایس و انجام مراحل آسیب شناسی و مرمت تشکیل گردیده است.

بخشهای مختلف این اداره عبارتند از:

- الف. بخش آرایش‌های کتاب (امور هنری کتاب)؛
- ب. بخش آرشیو مطبوعات و اسناد؛
- ج. بخش مخطوطات؛
- د. بخش فیلمتک (خدمات عکس و میکروفیلم)؛
- هـ. بخش حفاظت و مرمت کتب و اسناد.

۳. اداره کتابخانه عمومی

این اداره با هدف ارائه خدمات متناسب کتابخانه‌ای به عموم افشار به ویژه، مدرسین، محققین مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی و حوزه‌های علمیه به منظور اعتلای سطح دانش و

نیز با ارائه خدمات به عموم مراجعه کنندگان برای مطالعه و بهره‌برداری از مواد کتابخانه‌ای، راهنمایی پژوهشگران و دانشجویان در امر تحقیق و تأمین مواد کتابخانه‌ای و حفظ نگهداری کتب دایر شده است و دارای بخشهای مختلف زیر است:

الف) بخش سمعی، بصری، ب) بخش گردش مواد، ج) بخش تالار مطالعه بانوان، د) بخش تالار مطالعه آقایان که شامل چهار تالار مطالعه به شرح زیر:

یک) تالار مطالعه قفسه بسته آقایان، ب) تالار مطالعه قفسه باز آقایان، ج و د) تالار مطالعه کودکان و نوجوانان (مخصوص دختران و پسران)

۴. اداره خدمات کتابداری

این اداره با هدف ارائه خدمات متناسب کتابداری و اطلاع‌رسانی به اداره‌های تابع اداره کل کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس و با وظایف انتخاب کتاب، سفارش، خرید، آماده‌سازی و فهرست‌نویسی کتب چاپی، آموزش کتابداران و فراهم آوردن موجبات ارتقاء سطح معلومات کتابداران از طریق شرکت در برنامه‌های پژوهشی، تحقیقاتی و سمینارهاست که دارای بخشهای زیر است: الف) بخش آماده‌سازی کتاب، ب) بخش پژوهش و برنامه‌ریزی، ج) بخش فهرست‌نویسی، د) بخش اطلاع‌رسانی و خدمات ماشینی.

۶. اداره کتابخانه‌های وابسته

این اداره با وظیفه انجام امور اداری کتابخانه‌های وابسته به آستان قدس و بررسی و مطالعه طرحهایی برای گسترش کتابخانه‌های وابسته و نیز تأمین کتب و تجهیزات و هماهنگی برای انجام خدمات فنی کتابخانه‌ها و نیز تأمین بودجه کتابخانه‌های وابسته دایر شده است.

کتابخانه‌های وابسته به آستان قدس عبارتند از:

۱. کتابخانه آیت ... شیخ مجتبی قزوینی
۲. کتابخانه آیت ... شیخ هاشم قزوینی
۳. کتابخانه مسجدالرضا (ع)
۴. کتابخانه حاج شیخ عباس تربتی
۵. کتابخانه مسجد امام صادق (ع)
۶. کتابخانه جامع گوهرشاد

۷. کتابخانه ملک تهران

۸. کتابخانه وزیری یزد

۹. کتابخانه هرنندی کرمان

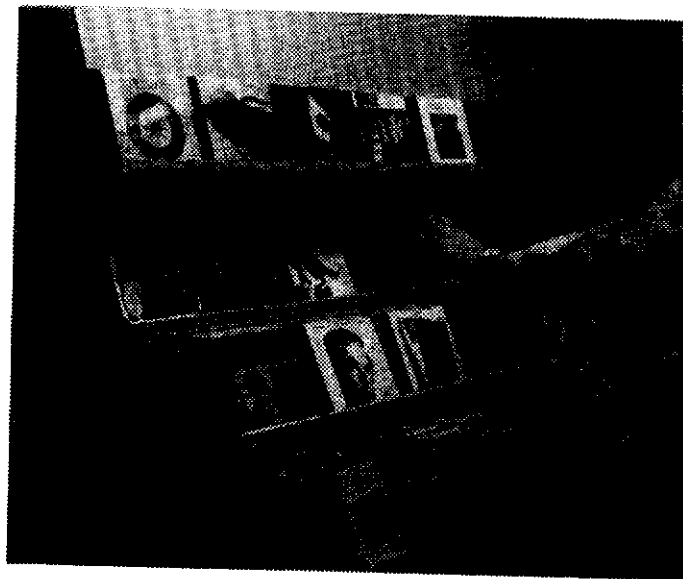
۱۰. کتابخانه مرتضوی رفسنجان

۱۱. کتابخانه مروج یزد

۱۲. کتابخانه آیت ... بروجردی بروجرد

کتابخانه حسینیه ارشاد^{۱۵}

حسینیه ارشاد یکی از اماکن مذهبی ایران است که قبل از انقلاب به منظور روشن ساختن ذهن مردم در مورد مسائل مذهبی توسط افراد خیرگشایش یافت و مکانی برای گرایش بیشتر مردم به خصوص جوانان توسط افرادی چون رهبر معظم انقلاب آیت ... خامنه‌ای، دکتر علی شریعتی و آیت... مطهری شد که در این حسینیه سخنرانی‌هایی انقلابی می‌کردند.

کتابخانه حسینیه در سال ۱۳۵۹ کار خود را آغاز کرد، و در آغاز کار خود تنها از یک سالن ۴۰۰ مترمربعی، با دو نفر پرسنل و ۴۰۰۰۰ جلد کتاب بهره می‌جست که هم اکنون این کتابخانه با مساحتی حدود ۱۷۷۰ مترمربع، با ۱۹ نفر پرسنل و ۷۰۰۰۰ جلد کتاب و ۳۵۰ عنوان نشریه رشد داشته و مشغول به ارائه خدمات است. از سالن‌های کتابخانه در زمان واحد ۲۵۰ نفر می‌توانند استفاده کنند و اکثر کارمندان از کتابداران متخصص یا آموزش دیده هستند. این کتابخانه نه تنها دارای

نقشه‌ریزی اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

بخشهای مختلف یک کتابخانه استاندارد است، بلکه در بخشهای فهرست‌نویسی و خدمات گردش کامپیوتری است (۱۳ کامپیوتر در کتابخانه فعال است). کتابخانه دارای ۱۲۰۰ نفر عضو است و سیستم اداره کتابخانه قفسه بسته می‌باشد (بخش مرجع به صورت قفسه باز اداره می‌شود).

کتابخانه علاوه بر خدمات عادی دارای خدمات ویژه چون خدمات بخش کودکان، خدمات برای نابینایان و نیز بخش گنجینه است.

بخش کودکان ۵ سال بعد از تأسیس کتابخانه افتتاح شد و حدود ۱۰۰۰۰ جلد کتاب دارد که در تمام طول سال فعال است ولی در طول سه ماه تابستان از فعالیت بیشتری برخوردار است. بخش کودکان قابل استفاده برای کودکان از ۶ تا ۱۲ سال است و کتابخانه برنامه‌های خاصی چون خطاطی، نقاشی و حتی بازی با وسایل فکری دارد و هر دو یا سه ماه یک بار برنامه‌های سخنرانی و مراسم خاصی برای کودکان و نوجوانان ترتیب می‌دهد.

کتابخانه مجموعه خاصی برای نابینایان نیز دارد، حدود ۵۲۰ جلد کتاب به زبان بریل و ۱۰۰۰ نوار کاست (کتابهای گویا) دارد. این بخش دارای خدمات پستی رایگان برای نابینایان است.

در "بخش گنجینه" کتابهای قیمتی و آثار خطی جمع‌آوری شده است. از خصوصیات ویژه این کتابخانه این است که تمام بخشهای مختلف کتابخانه توسط جدارهای شیشه‌ای از هم جدا شده‌اند.

بودجه این کتابخانه از طریق کمک هیأت امنای حسینیه تأمین می‌شود (۸۸٪ آن را هیأت امناء و ۱۲٪ آن را حق عضویت تأمین می‌کند). استخدام کتابداران و سایر کارمندان براساس قانون استخدام کشوری توسط هیأت امناء است.

کتابخانه‌های شهرداری (تهران)^{۱۶} وضعیت فعلی

کتابخانه‌های عمومی زیر نظر شهرداری از سال ۱۳۷۱ همزمان با تشکیل معاونت اجتماعی در شهرداری تهران تشکیل شده که شامل دو نوع کتابخانه است:

۱. کتابخانه‌هایی که مستقلاً دارای فعالیت هستند.
۲. کتابخانه‌هایی که وابسته به مراکز فرهنگی هستند.

شهرداری تهران جهت ایجاد کتابخانه‌ها با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هماهنگی داشته است، چنانکه اموری مانند گزینش کتابدار و کتاب و نیز گذراندن کلاسهای آموزشی ضمن خدمت و امور هنری کتابخانه‌ها توسط وزارت ارشاد انجام می‌شود.

از جمله اهداف این کتابخانه‌ها، ارائه خدمات به شهروندان در مناطقی است که با کمبود کتابخانه عمومی مواجه هستند. این کتابخانه‌ها، معمولاً در پارکها یا مراکز فرهنگی احداث شده‌اند.

گرچه شهرداری در ایران وظیفه ندارد که این گونه موارد را انجام دهد ولی شهرداری تهران نه تنها اقدام به احداث ۳۰ کتابخانه و مرکز فرهنگی در طول سالهای ۷۱ الی ۷۴ کرده است، بلکه علاوه بر آن ۱۰ کتابخانه عمومی نیز توسط شهرداری احداث شده و تحویل وزارت ارشاد شده است.

کتابخانه‌های شهرداری اغلب کوچک هستند. مساحت کل زیربنای سالنهای مطالعه کتابخانه‌ها ۵۷۷۷ مترمربع و ظرفیت سالنها ۳۹۶۱ نفر است. تعداد اعضاء ۴۷۸۷۲ نفر در طول چهار سال عمر کتابخانه‌هاست که در سال ۷۴، از این تعداد ۲۳۶۲۶۸ نفر و ۲۴۲۴۶ نفر مرد هستند. بیشترین آمار مراجعان مربوط به دانش‌آموزان و دانشجویان است.

کتابهای موجود در کتابخانه‌های شهرداری ۵۸۹۲۳ جلد است و تعداد کل کتب امانتی ۴۳۹۵۹ جلد کتاب است.

بیشترین فعالیت این گونه کتابخانه‌ها بر فعالیتهای فرهنگی متمرکز است، چنانچه کلاسهای مختلف در زمینه‌های قرآن، خوشنویسی، زبان خارجه، طراحی، عکاسی، سوادآموزی، آموزش خانواده، تندخوانی، آموزش نقاشی کودکان، خیاطی، گلدوزی و مجسمه‌سازی دایر بوده است. در سال ۱۳۷۴ تعداد ۲۵۹۷ نفر در این کلاسها آموزش دیده‌اند.

این کتابخانه‌ها مسابقاتی در زمینه‌های ادبی، هنری، مذهبی، نقد و بررسی کتاب، مقاله‌نویسی و ورزشی برگزار کرده‌اند.

بودجه

بودجه این کتابخانه‌ها را شهرداری هر منطقه شهری تأمین می‌کند. هزینه جاری برای هر کتابخانه حدود مبلغ ۴۱۰ میلیون ریال بوده که تقریباً ۴۰ درصد از این هزینه توسط

نمونه‌ای از کتابخانه‌های عمومی در ایران

فعالتهای جانبی کتابخانه‌ها تأمین می‌شود.

کتابخانه‌های مشارکتی

این کتابخانه‌ها شامل کتابخانه‌های مساجد و کتابخانه‌های روستایی است که از طریق کمکهای مردمی و ارگانهای دولتی اداره می‌شوند.

۱. کتابخانه‌های مساجد

در اسلام، مسجد نه تنها جایگاه عبادت و پرستش بوده، بلکه از همان آغاز محل درس، مذاکره، مباحث علمی و پایگاه فرهنگی نیز به شمار می‌رفته است. چنانکه در بیشتر مساجد اسلامی مکان و محلی برای کتاب و کتابخانه وجود داشته است. مساجد معروفی که یا از همان آغاز تأسیس و یا چندی بعد کتابخانه نیز در آنها تشکیل یافته در شهرهای مهم اسلامی فراوان بوده‌اند، از جمله: جامع البصره (۱۲ ق/ ۶۳۳ م)، جامع فسطاط (۲۱ ق/ ۶۴۲ م)، جامع امری دمشق (۸۸ ق/ ۷۰۷ م)، جامع الکبیر تونس (قرن ۲ هـ/ ۸ م)، جامع زیتونه (۱۱۴ ق/ ۷۳۲ م)... در ایران نیز از دیرباز در کنار مساجد کتابخانه‌هایی برای استفاده عموم وجود داشته است که مجموعه‌های آن اهدایی، وقفی و بر پایه کمکهای مردمی شکل گرفته است.^{۱۷}

وضعیت فعلی

در حال حاضر کتابخانه‌های مساجد که در جوار ۱۴۰۰۰ مسجد وجود دارند، از طریق ستاد رسیدگی به امور مساجد زیر نظر رهبری اداره می‌گردند و علاوه بر کمکهای مردمی از طریق کمک ارگانهای دولتی نیز بهره‌مند می‌شوند. هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور از سال جاری واحدی تحت عنوان مدیریت کتابخانه‌های عمومی مساجد را دایر کرده است.

ایسن مدیریت جهت بررسی فهرستهای کتابخانه‌های مساجد اقدام کرده است. کارمندان این کتابخانه‌ها را نوجوانان و جوانان داوطلب (بسیجی) تشکیل می‌دهند.

ساعت استفاده از کتابخانه به نظر امام جماعت بستگی دارد. اغلب به صورت نیمه روز و یک روز برای خانمها و یک روز برای آقایان ارائه خدمت می‌کنند.

ستاد امور مساجد از نظر ساختمان و تجهیزات می‌تواند به تقویت و گسترش کتابخانه‌های مساجد کمک کند و هیأت

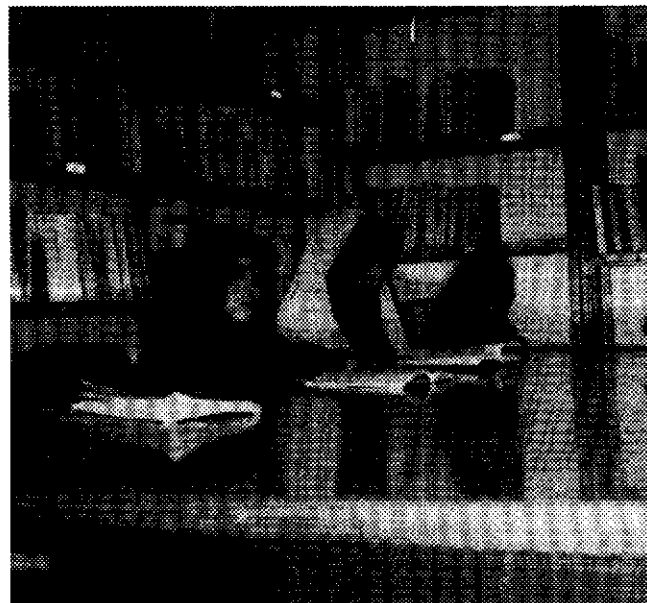
امنای کتابخانه‌های عمومی کشور از نظر منابع و اداره کتابخانه‌ها به آنها یاری می‌رساند. تاکنون ۳۰۰ مسجد زیر پوشش خدمات هیأت امنای قرار گرفته‌اند.

برنامه‌های آتی

طرح کتابخانه سیار میان مساجد از اقدامات بعدی است که به فعالیت شدن کتابخانه‌های مساجد کمک می‌کند. از نظر شکل اجرا، کتابخانه سیار شباهت به یک نمایشگاه کتابخانه دارد با این تفاوت که کتابی به فروش نمی‌رسد، ولی شیوه‌های تبلیغاتی، فضای مناسب و جذاب برای بازدید عموم خواهد داشت. این کتابخانه‌های سیار در مسجدی که از نظر امکانات قوی‌تر باشد در هر منطقه شهری دایر خواهد شد و مساجد دیگر را تحت پوشش می‌گیرد. بازدید کنندگان با تکمیل فرم تقاضا، عضو کتابخانه شده و در همان جا کتاب امانت می‌گیرند. برای پس دادن کتاب در تاریخ بعدی که کتابخانه سیار به مسجد می‌آید مراجعه می‌کنند و یا در صورت تمایل به مسجد مقر کتابخانه سیار که دائمی است مراجعه می‌کنند.

۲. کتابخانه‌های روستایی

اولین فعالیت در زمینه کتابخانه‌های روستایی در ایران توسط بنیاد خاور نزدیک از سال ۱۳۲۵، در منطقه ورامین

تصویری اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

صورت گرفت. این فعالیتها بسیار محدود بود و اغلب به علت بی‌سوادی روستاییان از آموزش شفاهی فراتر نمی‌رفت. گاه نیز تعداد کمی کتاب توسط سازمان ترویج کشاورزی برای روستاییان نوسود ارسال می‌شد.

پس از انقلاب اسلامی، جهادسازندگی، با ایجاد کتابخانه‌های روستایی قصد داشت به گسترش آگاهیهای مذهبی و سیاسی در میان روستاییان، بالاخص کودکان روستا بپردازد. سپس اهدافی مثل افزایش روحیه تعاون و مشارکت در امور مختلف، ارتقاء دانش و آگاهیهای بهداشتی و علمی روستاییان، پرکردن اوقات فراغت و توسعه انسانی مدنظر قرار گرفته است.

وضعیت فعلی

در سال ۱۳۷۴ تفاهم نامه‌ای میان معاونت ترویج و مشارکت مردمی جهاد و دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور به امضا رسید تا کتابخانه‌های روستایی به عنوان شاخه‌ای از کتابخانه‌های عمومی کشور تحت پوشش و حمایت قرار گیرند. در راستای این تفاهم بخشی به نام مدیریت کتابخانه‌های عمومی روستایی در دبیرخانه هیأت امنای تشکیل شده است.

اخیراً "کمیته مشترکی متشکل از معاونت ترویج جهاد، دبیرخانه هیأت امنای و مدیریت آموزش مداوم نهضت سوادآموزی آغاز به فعالیت کرده است تا با همکاری و هماهنگی میان آنها کتابخانه‌های روستایی به صورتی فعال به ارائه خدمات بپردازد.

در حال حاضر، ۱۶۵۰ کتابخانه ثابت روستایی زیر نظر مدیریت کتابخانه‌های عمومی روستایی قرار دارد. از نظر مکانی این کتابخانه‌ها در مساجد روستا، خانه‌های شخصی و ساختمانهای مستقل قرار دارند.

"بیشترین تعداد اعضا را دانش آموزان روستایی (۶۶٪) تشکیل می‌دهند و اکثریت افراد غیر عضو که به کتابخانه مراجعه می‌کنند نیز همین گروه هستند (۳۱٪). میانگین تعداد مراجعه کننده در روز حدود ۲۰/۴ نفر است. از نظر

موضوعات کتابهای عقیدتی ۲/۳۲٪، داستانی ۷/۱۷٪، کتابهای آموزشی و ترویجی ۵٪ مجموعه را تشکیل می‌دهند. حدود ۹/۱۷٪ کتابخانه‌ها هیچ گونه روزنامه‌ای دریافت نمی‌کنند.^{۱۸}

بودجه

از نظر بودجه کمک به این کتابخانه‌ها ۲/۳۶٪ از طریق جهادسازندگی، ۷/۴۴٪ از طریق مردم و باقی توسط سایر ارگانها مانند هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور تأمین می‌شود. ۷/۶۶ درصد از این کتابخانه‌ها بودجه مستقلی ندارند.

نتیجه‌گیری

با توجه به ساختار کتابخانه‌های عمومی در ایران به نظر می‌رسد که علی‌رغم حضور فیزیکی کتابخانه‌ها در سطح شهر و روستا مشکلاتی مانع از تقویت حضور جدی کتابخانه‌ها در جامعه می‌گردند، از جمله مشکل بودجه که حداقل برای کتابخانه‌های دولتی و مشارکتی مطرح است. لذا مشکلات موجود در زیر مورد بررسی قرار گرفته و پیشنهادهای برای رفع آنها ارائه می‌شود:

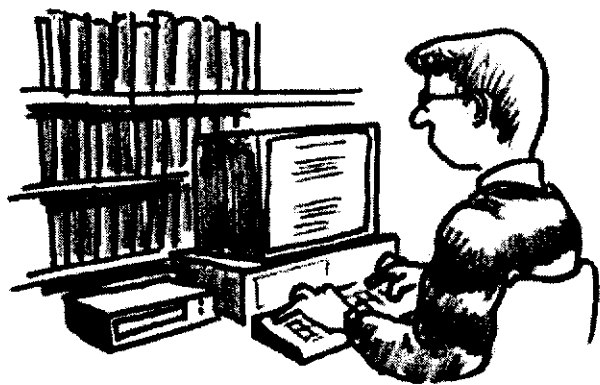
مشکلات

۱. قانون کتابخانه‌های عمومی کشور در سال ۱۳۴۴ تصویب شده که با نیازهای امروز جامعه هماهنگ نیست.
۲. عدم تخصیص بودجه کافی برای تهیه منابع، تأمین نیروی انسانی متخصص و تجهیزات کتابخانه‌ای از طرف سازمان مادر.
۳. برنامه‌ریزی بدون تحقیقات و شناخت دقیق از علائق مطالعاتی و نیازهای گروههای مختلف جامعه و مناطق گوناگون.
۴. کمبود نیروهای متخصص کتابدار در سطوح مدیریت کتابخانه‌های عمومی و برنامه‌ریزیهای اساسی.
۵. عدم توجه به خرید عناوین جدید و متنوع برای کتابخانه‌های عمومی از جمله کتابخانه‌های روستایی و در نظر نگرفتن سطح سواد و نیازهای مردم هر منطقه.
۶. عدم دسترسی به کتابهای روز آمد به دلیل طولانی شدن مرحله فهرست‌نویسی و آماده سازی کتاب و عدم توزیع به

- موقع کتابها به کتابخانه‌ها.
۷. تعویض پایپی مدیریتها که موجب عدم اجرا و ناتمام ماندن طرحهای قبلی می‌شود.
۸. وابستگی تکنولوژی اطلاعات به کشورهای پیشرفته که مشکل تأمین ارز و نگهداری سیستم را به دنبال دارد.

راه حلها

۱. پیشنهاد تدوین قانون جدید کتابخانه‌های عمومی کشور به مجلس شورای اسلامی و پی‌گیری برای تصویب آن از طرف هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور.
۲. تقویت انجمن‌های کتابخانه در هر شهر و درخواست

- کمک از انجمنها برای جلب کمکهای مردمی و پیشبرد کمی و کیفی کتابخانه‌ها. برای کتابخانه‌های مساجد نیز انجمن کتابخانه در هر مسجد با عضویت امام جماعت می‌تواند در جلب کمکهای مردمی مؤثر باشد.
۳. ارتباط با دانشگاهها به ویژه گروههای آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی برای مشارکت در انجام پروژه‌های تحقیقاتی مرتبط با کتابخانه‌های عمومی کشور به ویژه جامعه شناسی مطالعه.
۴. ایجاد رشته مدیریت اطلاعات در سازمان آموزش مدیریت دولتی به منظور اداره کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کشور به نحو صحیح و پویا.
۵. تجدید نظر در بافت هیأت‌های گزینش کتاب و توجه به سیاست عدم تمرکز برای انتخاب و خرید کتاب توسط استانها و نیز توجه به خرید عناوین جدید و توزیع کتابها براساس نیازهای هر منطقه و تحقیقات انجام شده.

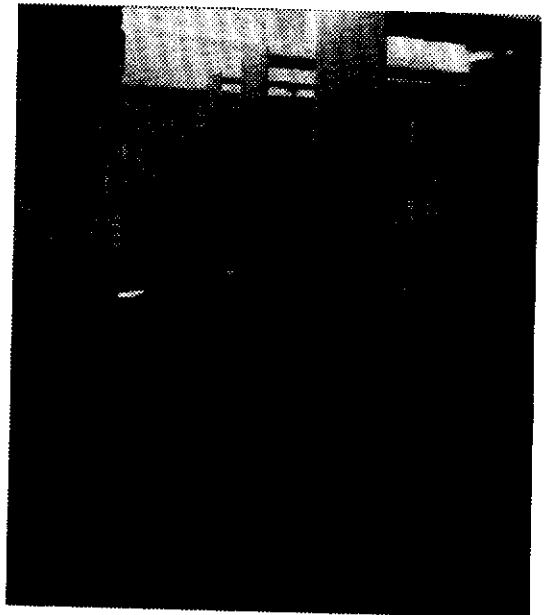
تصویری اجمالی از کتابخانه‌های عمومی در ایران

۶. عضویت در نظام ملی اطلاع‌رسانی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

لازم به ذکر است که با اعلام سیاست فهرست‌نویسی پیش از انتشار توسط کتابخانه ملی ایران به صورت رایگان، آهسته آهسته بار سازماندهی از دوش کتابخانه‌های عمومی کشور برداشته می‌شود و می‌توانند به خدمات عمومی کتابخانه با هدف تشویق به مطالعه از طرق مختلف و تحقیق در رابطه با امر مطالعه و تهیه و تدارک منابع روزآمد بپردازند.

از طرفی اگر کتابخانه‌های عمومی صرف نظر از تأمین بودجه با توجه به ساختار عمومی بودن موضوعات اقدام به ایجاد شبکه تعاونی کنند، کتابخانه ملی ایران به عنوان بزرگترین کتابخانه عمومی تحقیقاتی کشور فهرستگان کلیه کتابخانه‌های عمومی را در اختیار داشته و به هدایت ایشان بپردازد، بسیاری از مشکلات در پاسخگویی به مراجعان حل خواهد شد، زیرا با دسترسی پیوسته به مجموعه‌های کتابخانه‌های دیگر، می‌توان به راهنمایی مراجعان، گرفتن کپی مقالات و یا مطالب مورد نظر ایشان از راه دور پرداخت.

وجود این شبکه سبب ارائه خدمات فهرست‌نویسی متمرکز به کلیه کتابخانه‌های عمومی و یکدستی در کار منجر می‌شود که برای ایجاد ارتباطات با مراکز دیگر چه داخلی از جمله کتابخانه‌های دانشگاهی و چه پایگاههای اطلاع‌رسانی خارجی مؤثر بوده و در نهایت در هزینه‌ها نیز صرفه‌جویی

خواهد شد.

۷. ثبات مدیريتها که لازمه آن ثبات سیاسی و اجتماعی جامعه است.

امید است با توجه به موارد فوق مشکلات کتابخانه‌های عمومی به ویژه مسائل اقتصادی آنها تا حدود زیادی حل گردد.

مآخذ

1. *Guide lines for Public Libraries*. Munchen, NewYork: K. G. Saur, 1986. P. 1.
2. *IFLA Journal* Vol 21 (1995) No. 1/P. 66.
3. ناصر غفوری روزبهانی. بررسی وضعیت کتابخانه‌های عمومی در ایران. تهران: سازمان برنامه و بودجه: مرکز مدارک اجتماعی و انتشارات، ۱۳۷۰، ص ۳۲.
4. همان، ص ۳۳.
5. اهم فعالیت‌های دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور در نشن ماهه اول سال ۱۳۷۴. گزارش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور. ص ۶.
6. پیوست لایحه برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. تهران: سازمان برنامه و بودجه، مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات، ۱۳۷۲، ص ۱ - ۸ - ۳ - ۵ - ۸.
7. مصاحبه با آقای کراسوسی مدیریت امور مالی دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، آذر ۱۳۷۴.
8. روابط عمومی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، جزوه. ص ۱.
9. گزارش عملکرد کانون در سال ۱۳۷۳. خبرنامه کانون، ش ۲ (خرداد و تیر ۱۳۷۴)، ص ۱۱.
۱۰. پیوست لایحه برنامه دوم توسعه اقتصادی و اجتماعی ...، ص ۱ - ۸ - ۷ - ۸.
۱۱. مصاحبه با آقای بابایی مسئول روابط عمومی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، آذر ۱۳۷۴.
۱۲. سید علی اکبر قریشی. قاموس قرآن. تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۱.
۱۳. بهاء‌الدین خرمشاهی. فرهنگ اصطلاحات علوم و تمدن اسلامی. مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۰.
۱۴. گزارشی از کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، حرم، ویژه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد آستان قدس. سال ۵ (فروردین ۱۳۷۴) شماره ۲۳ و ۲۴، ص ۶ - ۱۱ - ۸۷.
۱۵. مصاحبه با آقای عازم، مدیر مسئول کتابخانه حسینیّه ارشاد، آذر ۱۳۷۴.
۱۶. اطلاعات استخراج شده از بانک اطلاعات معاونت اجتماعی شهرداری تهران، دی ماه ۱۳۷۴.
۱۷. در آمدی بر دایرةالمعارف کتابخانه‌های جهان. قم: کتابخانه عمومی آیت ... مرعشی نجفی، ۱۳۷۴، ص ۲۲.
۱۸. کتابخانه‌های روستایی. تهران: وزارت جهادسازندگی، معاونت ترویج و مشارکت مردمی. زمستان ۱۳۷۳، ص ۱۶.

